

מחנניים

במה למחקר להגות ולתרבות יהודית

15

בין יהודים לנוצרים
היבטים עכשוויים

מחנניים

במה למחקר להגות ולתרבות יהודית

15 | בין יהודים לנוצרים - היבטים עכשוויים

תקומת העם היהודי לאחר השואה והקמת מדינה יהודית בארץ ישראל, חוללו מפנה מהפכני והיסטורי ביחסיה של הכנסייה עם העם היהודי. העובדה שהוטיקן הכיר במדינת ישראל ומקיים יחסים דיפלומטיים עם מדינת היהודים בארץ הקודש, חורגת מן התחום הפוליטי. בעולם הנוצרי יש לכך מידה רבה של משמעות תאולוגית, המשליכה גם על מעמדן של קהילות ישראל והיהודים בארצות נוצריות.

בקובץ "מחנניים" זה, שעניינו בעיקר השיח הבינ-דתי בין יהודים לנוצרים בשנים האחרונות, נבחנים היבטים שונים ומגוונים: מדיניים וחברתיים, תרבותיים, דתיים ואמנותיים.

מרכז ספיר
לתרבות ולחינוך יהודי

תחנינים

במה למחקר להגות ולתרבות יהודית

15

בין יהודים לנוצרים
היבטים עכשוויים

עורך: הרב מנחם הכהן

עורכת משנה: חנה עמית

מרכז ספיר
לתרבות ולחינוך יהודי

בסיוע קרן "ניצן" - לפיתוח ערכים, חינוך והשכלה

ירושלים, בסלו תשס"ד

תוכן העניינים

- 7 **הרב מרדכי פירון** | מאבק הנצרות ביהדות במאה הרביעית
- 11 **אהרן לופז** | ישראל והוויקי: תהליך הפיוס ההיסטורי בין הכנסייה הקתולית לעם היהודי
- 17 **אליו פסטו** | "לא אתה נושא את השורש אלא השורש נושא אותך": הכרזת "נוסטרה אטאטה" והשלכותיה (1965-2003)
- 21 **יצחק מינרבי** | יוחנן פאולוס ה־2 והיהודים
- 35 **שמואל ברקוביץ** | עמדת הוויקי בשאלת ירושלים והמקומות הקדושים
- 51 **נורית קליאוט** | היערכות ישראל לעלייה לרגל של נוצרים לארץ הקודש בשנת 2000: מהמורות והישגים
- 61 **דוד רוזן** | הדיאלוג היהודי-נוצרי בארצות הברית: חוד החנית
- 69 **גרשום גורנברג** | רומן עם היהודים? לא בדיוק
- 77 **גרשון נראל** | אנטי־ציונות ב"כנסייה האלקטרונית" של הנצרות הפלשתינית
- 89 **אביעד הכהן** | נצרות ונוצרים בעיניים רבניות בעת החדשה: מהרב קוק ועד הרב עובדיה יוסף
- 125 **סרג' רוזר** | דוד פלוסר: בין חקר היהדות לחקר הנצרות
- 133 **חנה ספראי** | למשמעותו היהודית של השיח היהודי-נוצרי
- 139 **אורית רמון** | שבחי הסכלות: על הוראת הנצרות בבתי הספר העל־יסודיים בישראל

ועדת המערכת:

חיים באר | בני דון יחיא | פרופ' יוסף הקר
ד"ר אביעד הכהן | הרב מרדכי פירון | הרב דוד רוזן

עריכת לשון | תמר גיליס־כהן
עריכה גרפית | ערן צירמן
עיצוב עטיפה | אילה עמית

בתמונת העטיפה: לאחר ההצגה, יוסל ברגנר 1972

כתובת המערכת:

מחננים, מרכז ספיר ת"ד 979 ירושלים
טלפון: 02-6286121

אנטי-ציונות ב"כנסייה האלקטרונית" של הנצרות הפלשתינית

גרשון נראל

הנוצרים הפלשתינים בימינו אינם יוצאי דופן בשימוש הנרחב שהם עושים באתרי האינטרנט, במטרה להציג את הפרשנויות שלהם לתנ"ך ולברית החדשה.¹ "הכנסייה המקוונת" (online church)² של הנצרות הפלשתינית, המכונה גם "הכנסייה האלקטרונית" ו"הכנסייה הדיגיטלית", מפעילה אין-ספור קישורים ברשת האינטרנט ומציגה את התאולוגיה שלה בהקשרים פוליטיים. במאמר זה ברצוני לחשוף את המאמצים שעושים פלשתינים נוצרים המשתייכים לזרמים שונים, ביניהם לותרנים, אנגליקנים, קתולים, בפטיסטים ויוונים-אורתודוקסים, במטרה לנצל את התקשורת הממוחשבת כדי לקדם את הזהות הפוליטית ואת ההיסטוריוגרפיה הלאומית שלהם.³ לשם כך אני מסתמך על מודל מחקרי שהציג לאחרונה דורון מנדלס.⁴ אמנם במאמרי אתמקד בתעמולה הדתית של אנשי כמורה פלשתינים בתחומי הרשות הפלשתינית, אך ברצוני גם להצביע על הקשרים שקיימים בינם לבין נוצרים פלשתינים בפזורה הפלשתינית במערב. כמו כן אתייחס בקצרה לעמדותיהם של נוצרים ערבים המתגוררים בתחומי מדינת ישראל.

באמצעות דרשות, תפילות, טקסים, ידיעות חדשותיות ועדכונים אישיים שמתפרסמים ב"כנסייה הדיגיטלית", מנצלים ראשי הכמורה הפלשתינים את הטקסט של כתבי

* מאמר זה מבוסס על הרצאה שנשאתי בכינוס בין-לאומי בנושא "אנטישמיות ודעות קדומות במדיה העכשווית", שנערך באוניברסיטה העברית בירושלים מטעם המרכז הבין-לאומי לחקר האנטישמיות על שם וידאל ששון, ביום 20 בפברואר 2003. ההרצאות בכינוס הועברו בשידור חי באינטרנט: <http://sicsa.huji.ac.il> תודתי נתונה לפרופ' רוברט ויסטריך, לד"ר ליאון וולוביץ' ולד"ר יונתן דקל-חן על תמיכתם בעבודת המחקר. כן מודה אני לדוד פילגי על עזרתו.

1 ראו, למשל: S. D. O'Leary, "Cyberspace as Sacred Space: Communicating Religion on Computer Networks", *Journal of the American Academy of Religion*, 59 (1996), pp. 781-808;

2 ד. איקמן, "The Internet, God's Tool", *Charisma*, 24 (March 1999), p. 102
3 ראו: W. Jackson, "Electronic Church", *Christian Courier: Penpoints*, Sunday, June 3, 2001; www.christiancourier.com/penpoints/electronicChurch.htm

4 ד"ר ויליאם ג'קסון, *The Church and Internet*, Pontifical Council for Social Communications, Vatican Documents, Libreria Editrice Vaticana, Citta del Vaticano, February 22, 2002

5 D. Mendels, *The Media Revolution of Early Christianity (An Essay on Eusebius's Ecclesiastical History)*, Michigan-Cambridge, U.K. 1999
6 המורחית: מהפכת תקשורת, זמנים, 77 (חורף 2001-2002), עמ' 12-19.

הפגנת נוצרים פלשתינים בבית סחור נגד בניית שכונה בהר חומה, יוני 1997. צילום: פלאש 90

הקודש (התנ"ך והברית החדשה)⁵ מעצבים אותו מחדש ומציגים דימויים והסברים שמעוותים לגמרי את פשט המקרא. למעשה הם פועלים בתקשורת ההמונית כעיתונאים, כתבים ועורכי חדשות לכל דבר. פרשנות המקרא המניפולטיבית שלהם מאפשרת להם ליידות "אבנים סמליות" בציונות, ובעצם לנהל אינתיפאדה רוחנית נגד ישראל.⁶ תופעה זו מתעצמת כאשר כמרים בכירים ביותר – פטריארכים, בישופים וקאנונים – נותנים חסות רשמית לאתרי אינטרנט שמפיצים תעמולה אנטי-ציונית, אנטי-ישראלית ואנטי-יהודית. כאשר הגמונים ודובריהם מופיעים על מסך המחשב עטויים בגלימות רשמיות וצניפי כמורה, משתמשים בסמלי סמכות כגון מטה-רועים וצווארון כמורה ומצטטים פסוקים מכתבי הקודש, הם נוטלים לעצמם סמכות דתית עליונה שרבים חוששים לערער עליה.⁷

"מות קדושים" כנכס תקשורתי

הפלשתינים הנוצרים גורפים הון פוליטי ניכר מניצול נושא ה"מרטיריום" (martyrium) – מות הקדושים שהעניק פרסום רב לנצרות הקדומה. בכנסייה הפלשתינית מייחסים את המושג "מות קדושים" של הנצרות הקדומה לאינתיפאדת אל-אקצא הנוכחית, ומציגים את הישראלים כמדכאי "המרטירים הפלשתינים" על ידי יצירת זיקה בינם לבין רודפי הנוצרים בעת העתיקה. הבישוף הלותרני הפלשתיני בירושלים מוניב יונאן (Munib Younan) מרבה להזכיר בדרשותיו את המושג "מרטיריה".⁸ הבישוף יונאן, יחד עם היועצת האמריקנית שלו לענייני תקשורת מרי ג'נסן (שהוסמכה לכמורה ונושאת תואר reverend), היו הראשונים שהעלו את נושא "המרטיריום הנוצרי הפלשתיני" על סדר היום של העולם הלותרני. לאחר שד"ר הארי פישר, רופא גרמני לותרני שהיה נשוי לפלשתינית נהרג ב-15 בנובמבר 2000 בהפגנות צה"ל על בית ג'אלא, פרסם יונאן מאמר שכותרתו "הקהילה הלותרנית מקריבה קדוש". במאמר מכריז יונאן: "הארי, אתה מצטרף היום לענף הקדושים שהקריבו את חייהם למען חירותה של האנושות". במילים אחרות, המאמר מצייר את הישראלים כמי שהורגים רופאים חפים מפשע ומבצעים פשעים נגד האנושות, ואחר כך אפילו "חוזרים במסוקים כדי לירות ולהרוג עוד".⁹

עוד יש לציין ש"המדיה הכנסייתית" הפלשתינית מעולם לא דיווחה על כך שישראל בעצם הגיבה על ירי הטוריסטים על גילה ואף התנצלה אחר כך על הריגה בשוגג. מבחינתו של יונאן, דיווח מאוזן היה "מבזבז" את "מות הקדושים" כביכול של ד"ר פישר. "מות קדושים" זה, שהוצג כאירוע תקשורתי, עורר הדים רבים בציבור. גם התיאור הדרמטי של ההלוויה של ד"ר פישר בבית לחם הוצג בתקשורת כמופע ראווה (spectacle). סופר שם על "מנהיגי כנסיות המזמרים שירי הלל בבית הקברות,

5 השווי: "The Bible and the Media", *Catholic Biblical Federation, Bulletin Dei Verbum*, 39 (1996), pp. 3-6

6 ראו, למשל: N. Ateek, "Spiritual Intifada of Early Church", *Al-Fajr (The Dawn)*, Jerusalem Palestinian Weekly, May 29, 1989, p. 4

7 ראו גם: J. Ellul, *The Humiliation of the Word*, at: www.religion-online.org/cgi-bin/researchd.dll/showbook?item_id=499

8 ראו, למשל: M. Younan, "Global Mission Stories", at: www.elca.org/dgm/story/jerusalem32.html

9 M. E. Jensen, "The Lutheran Church Offers a Martyr", at: www.elca.org/dgm/story/jerusalem7.html

כשקולותיהם ממלאים את העיר שחוותה פצצות, כדורים ושפיכות דמים אך שעות ספורות לפני כן [...] אחר כך חזרו כולם לכנסייה ושם הגישו כמויות עצומות של קפה שחור ומר".

מסך המחשב הפך לאתר של "זירה ציבורית", בדומה לזירת התגוששות בעת העתיקה, אלא שבזירה המודרנית הפלשתינים "חושפים" את "הישראלים המדכאים". וכך הופכות החדשות משדה הקרב לאירוע ראוותני, להצגה דרמטית שמאפשרת לפלשתינים הנוצרים להוקיע את הציונים וליצור "מות קדושים וירטואלי". בדרשותיו לחג הפסחא (2001-2002) פנה מוניב יונאן אל חסידיו בדברים האלה:

אנו הכנסייה שחיה במרטיריה אמיתית. ההתקפות וההרס הרב מסביב קשים מאוד [...] כאשר אני שוב קורא את "סיפור הפאסיון" [צליבת המשיח] [...] אני נזכר שגם המשיח סבל על אדמה זו, וכאשר אני רואה לנגד עיני את מעשיהם של פונטיוס פילטוס, של פטרוס ושל הורדוס, אני [גם] רואה בעולמנו הנוכחי את אותם סיפורים מתרחשים בשנית. המציאות עלולה לאלץ אותנו לשאת את צלבנו ולהיצלב בגולגולתא.¹⁰

שוב מציג יונאן את הציונים כממלאי מקומם של הרומים עובדי האלילים ושל היהודים שצלבנו את המשיח ורדפו את הקהילה הנוצרית הקדומה. דימויים אלה מציגים את הישראלים כאכזרים ומדכאים – כמו פילטוס וחיליו.¹¹ יונאן יוצר במכוון תמונה חשוכה של התנועה הציונית העולמית – המקבילה לאימפריה הרומית העצומה – שפועלת לדיכוי הפלשתינים.

מיטרי ראחב (Mitri Raheb) גם הוא פלשתיני לותרני שמשמש רועה העדה בכנסיית חג המולד (Christmas Church) בבית לחם מחרה ומחזיק אחרי מוניב יונאן, הבישוף שאליו הוא כפוף.¹² ראחב מתאר את הישראלים כ"מבצעי טרור מאורגן",¹³ וכמי שאחראים במעשיהם ל"מרטיריום" של מפגעים מתאבדים.¹⁴

נפנה לפלשתינים האנגליקנים. הקאנון נעים עתיק (Naim Ateek) מקתדרלת סנט ג'ורג' בירושלים משתמש בתכסיס הפלשתיני המוכר של כפל לשון, כשהוא מוקיע מפגעי התאבדות מחד גיסא ומצדיק אותם מאידך גיסא – והכול בנשימה אחת.¹⁵ עתיק מאשים את ישראל בדחיקת רגליהם של הצעירים הפלשתינים והפיכתם למפגעים מתאבדים לאחר שעונו ב"מחנות ריכוז" ישראלים. הוא משווה את הציונות לעתים תכופות לנאציזם. עתיק מנסה להטות את דעת הקהל השלילית שקיימת בעולם בעניין פיגועי ההתאבדות לכיוון חיובי, וליצור הבנה ואהדה כלפי התופעה. לכן הוא מכנה את הפלשתינים "לוחמי חירות", ואף טוען ש"שמשון (התנ"כי) הוא דוגמה ללוחם חירות מתאבד יהודי". עתיק גורס ששמשון פעל למען הצדק ולמען שחרורם של

10 M. Younan "Global Mission Stories", at: www.elca.org/dgm/story/jerusalem14.html

11 idem "Global Mission Stories", at: www.elca.org/dgm/story/jerusalem34.html

12 <http://www.holyland-lutherans.org/newsletters/january2003.htm>

13 M. Raheb, in "Mission in the Bible Lands", at: <http://www.indcatholicnews.com/nutt.html>;

<http://www.donald4.freemove.co.uk/stmichaels/mission.htm>

14 <http://www.clwr.org/news/news030802m.html>

15 N. Ateek, "Suicide Bombers: What is Theologically and Morally Wrong with Suicide Bombing?", at: www.sabeel.org/Cornerstone/suicidebombers

הנדכאים, ושהיום בהחלט אפשר לספר את אותו סיפור ולהחליף את השם "שמשון" ב"אחמד", למשל. מסקנתו של עתיק היא שבתנ"ך מתגלה "אלוהים יהודי/ציוני בלבד", קרי, אל חד-צדדי: "האומנם אנחנו מאמינים באלוהים בעל פניות, שניצב אך ורק לצדו של עם ישראל בין שהוא צודק ובין שהוא טועה?" שיטה זו של הצבת סימני שאלה בסופי משפטים הופכת אותם לשאלות רטוריות, כך שכוונת הכותב אינה נסתרת מהקורא.

גם עתיק עושה שימוש במושג הנוצרי של "מות קדושים" ואפילו במשיח הצלוב עצמו,¹⁶ כשהוא מתייחס אל פעילי הטרור הפלשתינים כאל "מרטירים". כך הוא יוצר אצל כלל ציבור הצופים באינטרנט קשר בין מות הקדושים בנצרות הקדומה לבין "לוחמי החירות הצודקים הפלשתינים" בימינו. בדרך זו מעניקים ראשי הכנסייה לגטימציה למתאבדים הפלשתינים והופכים את ה"מרטירים" לנכס תקשורתי לצורך הסתה נגד ישראל.

ערוצי תקשורת מתחרים

ראשי הכנסייה הפלשתינית מתייחסים אל הפעילים הנוצרים הפרו־ישראליים בעולם שמשתייכים לתנועת הציונות הנוצרית (Christian Zionism) כאל כופרים. לביב קובטי (Labib Kobti), נציגו בארצות הברית של הפטריארך הלטיני בירושלים מישל סבאח (Michel Sabbah), כותב בזה הלשון: "אלוהיהם של הציונים הנוצרים הוא אל אויב [...] הוא אל השייך בלעדית אך ורק לעם אחד והוא בעצם איננו אלוהים [...] הוא איננו אלא פרשנות ציונית של אליל"¹⁷. ובבריטניה, סטפן סייזר (Stephen Sizer) מוביל בשמם של הפלשתינים מסע תעמולה ארסי נגד הציונות הנוצרית.¹⁸ ואילו בישראל עוואד (Bishara Awad), נשיא הקולג' הנוצרי בבית לחם (Bethlehem Bible College), משתמש בלשון ארסית לא פחות כשהוא אומר: "לא זו בלבד שהפלשתינים מתמודדים מול ישראל, המדינה הציונית החזקה, הם גם עומדים בפני האויב הסמוי של הציונים הנוצרים. כת זו בנצרות מצודדת בכוח הרשע"¹⁹. הקולג' בבית לחם בעצם פועל כמרכז פוליטי שמפיץ תעמולה תאולוגית אנטי־ציונית ואנטי־ישראלית, ומבוססת כביכול על כתבי הקודש. לאחרונה הגדיל לעשות הבישוף מוניב יונאן כשפרסם פסק הלכה, מעין "פאתווה נוצרית", בדומה לפסקי ההלכה של חכמי הדת המוסלמים, ובו הוא הכריז רשמית כי הציונות הנוצרית היא לא פחות מאשר כפירה (heresy), מעבר לכל "תאולוגיה חולנית"²⁰. הכרזה זו קוראת למעשה להחרמת כל ידידי ישראל והיהודים, ולנידוים בעולם הנוצרי.

בתחרות על אהדת ההמונים באמצעי התקשורת השונים, מהווה פרשנות משכנעת של "ערכי כתבי הקודש" נכס תקשורתי נוסף. הערכים ה"נכונים" של הפלשתינים, כגון "אהבה" ו"צדק", מוצגים כניגודים גמורים ל"ציפיות הקיצוניות" של חוגי הנוצרים

16 באשר לוויזואליזציה של צליבת ישוע בהקשר לאינתיפאדה הפלשתינית ראו גם: www.comeandsee.co.il

17 A. Labib, "Again with the Christian-Zionists", February 12, 2001, at: www.al-bushra.org/promisedland/again.html

18 S. Sizer, "Christian Zionism", p. 1, at: www.al-bushra.org/Promisedland/zionism.htm

19 B. Awad, "Christian Zionism", at: www.hcef.org/events/3conference/AwadSpeech.htm

20 Bishop Younan Declares Christian Zionism to be Heresy, January 6, 2003, at: <http://www.al-bushra.org/hedchrch/munib4.html>

הציונים ה"קנאים", במיוחד בכל מה שנוגע לאחרית הימים. דהיינו, היחס השלילי של הפלשתינים הנוצרים כלפי הנוצרים הציונים מתבטא בהגדרתם כפונדמנטליסטים, שעסוקים כל הזמן בעניינים "אפוקליפטיים" ובקץ העולם. מוניב יונאן, למשל, כותב שהנוצרים הציונים כביכול כבר מזהים בארץ את צורר המשיח, ה־Antichrist, שאיננו אלא "יהודי, מבוגר בן 33, שחי כיום בישראל"²¹. כשהפלשתיני הנוצרי שם דברים כאלה בפי "האויב הנוצרי הציוני", הוא בעצם מתכוון לפגוע בו זמנית גם באויב הציוני היהודי. כלומר, מנקודת ראות זו, היות שהציונות הנוצרית היא "מינות וכפירה", יוצא ש"האמת הפלשתינית" היא הנצרות הצרופה.

עם זאת, מן הראוי להצביע על קיומו של מיעוט ערבי נוצרי בתחומי מדינת ישראל שאינו מסכים עם התאולוגיה הזו. רועה העדה פיליפ סעד (Philip Sa'ad), למשל, מהקהילה הערבית הבפטסיסטית בחיפה, מאמין באמונה שלמה שההבטחות שאלוהים נתן לעם ישראל במקרא שרירות וקיימות, ושאלוהים אכן מקבץ בימינו את עמו לארצו. סעד אף אינו חושש ללמד דברים אלה בקהילתו ולומר אותם בתקשורת.²² כך גם רועה העדה שמואל עווידה מקהילת "בית אליהו" בחיפה.

מרעשים (סנסציות)

אנשי כמורה פלשתינים מרבים להפיץ רטוריקה מעוותת ומרעושה על הציונות במטרה להדהים את הציבור. הם עושים זאת גם בלי להשתמש במילים שלהם עצמם, אלא בציטוט של דוברים אחרים. למשל, בדרשה של חג המולד 2000 ציטט הבישוף האנגליקני ריאח אבו־אל־אסאל (Riah Abu-El-Assal) קטעים נרחבים מהתכתבות שלו עם עמיתו, האב מונטי מארקנוס שבארצות הברית, ובה לבש סיפור המולד בבית לחם צביון פוליטי מובהק. אריאל שרון מוצג שם כגרסה מודרנית של המלך הורדוס הרצחני,²³ שהורג באכזריות את החלשים ואת ה"חפים מפשע" (innocents) בבית לחם. תשובתו של האב מונטי לבישוף ריאח נוסחה בלשון קיצונית ביותר: "העולם כולו ניצב דומם נוכח גדודי הפאשיזם הישראלי [...] כבודך, אתה חווה ורואה בעיניך את הנעשה בתוך הרייך הישראלי של ימינו"²⁴.

ההשוואה כאן בין הציונות לנאציזם והוקעתה היא למעשה דעתו של הבישוף ריאח עצמו, אך איש אינו יכול להאשימו בהסתה אנטי־יהודית ארסית, שהרי "הכומר האחר שמעבר לים הוא שאמר את הדברים". הערות מתגרות אחרות מצד מיטרי ראחב משוות את אריאל שרון לפרעה המצרי²⁵ ולנירון קיסר של המאה ה־21, שנהנה "למראה ערים העולות בלהבות"²⁶.

21 M. Younan, "The History of the Arab Christians and the Challenges in the Holy Land and the Middle East", p. 7, at: www.hcef.org/events/conference/younan.html

22 A. Schneider, "Interview with Arab Christian Pastor Philip Saad", in *Israel Today*, November 2000, p. 19, at: www.israeltoday.co.il

23 מעניינת העובדה שבטקסטים הנדונים רווחת ההשוואה בין הרצחניות של הורדוס המלך ואריאל שרון. ראו גם: http://www.neumann.org.uk/bethlehem/20021224_bishop_younan_christmas.html

24 <http://archbishops.org/peace.htm> (Riah Abu-El-Assal, 19 December 2000) כמו כן ראו תחת שם הבישוף ב: www.google.com

25 M. Raheb, "Living Stones of the Holy Land", *Sojourners Magazine*, July-August 1996, at: www.sojo.net/magazine/index.cfm/action/sojourners/issue/soj9607/artic

26 idem, "Updates from Bethlehem", April 4, 2002, at: www.globalministries.org/mee/me042102.htm

זאת ועוד, בתיאוריו של מיטרי ראחב הישראלים מוצגים גם כ"משחיתים נכסי צאן ברזל תרבותיים". פגיעות בפסלה של מרים הקדושה ובפסיפסים בכנסייה, מופיעים בדבריו בצד תיאור הנזק שגרם הצבא הציוני ל"שני מוזאונים ארכאולוגיים שחושפים את ההיסטוריה התרבותית של בית לחם ופלשתיין".²⁷ בתעמולה זו הישראלים הם אפוא גם פושעי תרבות. ובנוסף לכך, לדברי ראחב הישראלים מבצעים בשטחי הפלשתינים לא פחות מאשר "טיהור אתני",²⁸ בהשוואה ברורה לגזנות נאצית.

הפרכת היהודיות של כתבי הקודש כנכס שיווקי

הכנסייה הפלשתינית משתמשת בפרשנותה הכללית לכתבי הקודש כדי להכחיש כל המשכיות היסטורית בין עם ישראל של התנ"ך לבין ארץ ישראל והעם היהודי בימינו.²⁹ משמעות הדבר היא שעם ישראל כבר איננו העם הנבחר, ושהברית שה' כרת עם זרעם של אברהם, יצחק ויעקב בטלה ומבוטלת. לפי תפיסה זו, שנולדה כבר לפני אלפיים שנה, הכנסייה הנוצרית תפסה את מקומו של עם ישראל. זוהי בעצם "תאולוגיית החילוף" (replacement theology) הישנה של אבות הכנסייה היוונים והלטינים. חסידי תאולוגיה זו טוענים שהכנסייה היא זו שזכתה בכל הברכות שהובטחו לישראל במקרא.³⁰ אבל בימינו, התאולוגיה הזו לובשת אדרת פלשתינית חדשה, שגורסת כי לעם ישראל אין עוד ייעוד לאומי ורוחני בתחומי ארץ ישראל. תאולוגיה זו נתמכת כעת גם בטענה הפלשתינית ש"אנו הערבים לא היגרנו לפה",³¹ בניגוד לעולים היהודים שזה מקרוב הגיעו לארץ. זאת ועוד, בכמה מהדורות עכשוויות של קטעים מכתבי הקודש בערבית, כגון ספר תהלים, הושמטו השמות "ציון" ו"ישראל". מהדורות אחרות של כתבי הקודש בערבית מתעלמות לחלוטין מהתנ"ך (הברית הישנה) ומדפיסות אך ורק את הברית החדשה, במטרה להשמיט את היסודות העבריים של המקרא ולבטל את אופיים היהודי של כתבי הקודש.³²

הפלשתינים הנוצרים משכתבים את ההיסטוריה ומחליפים בטקסט המקראי את השמות "ארץ ישראל" ב"אדמת פלשתיין" או "ארץ הקודש",³³ ובה בעת גם טורחים להבהיר: "אין לנו דבר נגד היהודים". ראשי הכנסייה הפלשתינית אף מבליטים בתקשורת ההמונים דמות מעוותת של ישוע מנצרת. הם יוצרים דמות מיתולוגית חדשה לגמרי של "ישוע, הפלשתיני הראשון", ומציגים את אמו ואת תלמידיו כ"מרים

והשליחים הפלשתינים".³⁴ המגמה ברורה: עיוות הנרטיב המקראי נועד לבסס את הטענות של הפלשתינים על זכויותיהם הלאומיות על הארץ, תוך כדי שלילת הטענות הזרות של היהודים שנשענות על אותו טקסט מקודש.

בתגובה לביקורת על כך שהנוצרים הפלשתינים אינם נאמנים לאמת ההיסטורית, הם ממשיכים להתעלם מהמציאות ויוצרים לעצמם, באופן וירטואלי, "בעלות חדשה" – הן על כתבי הקודש הן על הארץ.³⁵ למרבה הפרדוקס הם מנסים במקביל לעגן את השורשים הלאומיים הפלשתיניים בקרב העמים הכנענים, עובדי האלילים הקדומים שמוזכרים בכתבי הקודש, ביניהם גם הפלשתיים, כפי שטוען למשל לביב קובטי הקתולי.³⁶

שלילת המעמד העצמאי של קהילת היהודים חסידי ישוע

מאחר שראשי הנצרות הפלשתינית מאמצים בשיטתיות את "תאולוגיית החילוף", שלפיה הכנסייה היא "ישראל האמיתית" (Verus Israel), ובמקביל לכך גם פוסלים את הציונות הנוצרית, הם אף גורסים שאותם יהודים שמאמינים בישוע צריכים להיטמע בכנסייה האוניברסלית.³⁷ בעיניהם אין כל הצדקה תאולוגית לקיומו של גוף נבדל בעל צביון יהודי בתוך הכנסייה.³⁸ עמדה זו מסתמכת על פרשנות שמתעלמת ממכלול דבריו של שאול השליח (פאולוס) ומתמקדת רק באמירה שלו כי "במשיח ישוע אין עוד לא יהודי ולא יווני" (האיגרת אל-הגלטיים, ג, 28) תוך כדי הוצאת דברים מהקשרם.³⁹ מכיוון שלשיטתם כבר אין לעם ישראל מעמד סגולי בתכניתו של אלוהים, מתבטל גם המקום המיוחד של אותה קבוצה "בדלנית" של יהודים משיחיים בימינו המאמינים באלוהותו של ישוע ובמשיחיותו.⁴⁰ ולכן, לדעת הפלשתינים הנוצרים גם אין עוד צורך בקהילות נפרדות ועצמאיות של יהודים המאמינים בישוע. ראוי גם לציין שכל אחד מההגמונים הפלשתינים, בין שזה הלותרני, ובין שזה האנגליקני או הקתולי, למעשה שואף להכפיף את היהודים המשיחיים למרותם הסקטוריאלי.

וכך, למעשה, תופסת הנצרות הערבית את מקומה של היהדות המשיחית שעליה מדובר בברית החדשה, וכל זאת בעזרת השיווק התקשורתי של הפלשתינים. בין השאר נעשה הדבר בעזרת הפרשנות המסולפת והאנכרוניסטית הגורסת שבכנסיית ירושלים

34 M. S. Arnold, "Palestinians for Jesus?", *The Jerusalem Post*, March 3, 2000, pp. B3-B4. Cf. N. S. Ateek, *Justice and Only Justice: A Palestinian Theology of Liberation*, New York 1996, p. 113. see: www.sabeel.org

35 R. Gibson, "The Palestinianization of Jesus", *Chai* (Magazine of the British Messianic Jewish Alliance), Winter 2002, Issue 216, p. 2

36 L. Kobti, "Israel-Palestine Right to Return and the Bible", at: <http://www.al-bushra.org/latpatra/right.htm>

37 "Jews for Jesus", at: <http://www.christchurch-virginiawater.co.uk/articles/jewsforjesus.htm>

38 ראו, למשל: Third International Sabeel Conference, Bethlehem University, February 1998. at: <http://www.virginiawater.co.uk/christchurch/articles/zionism.html>

39 ראו גם: ג' נראל, "להמציא מחדש את פאולוס", ארץ אחרת, 9 (מרס-אפריל 2002), עמ' 8-9.

40 M. Benhayim, "Palestinian Liberation Theology", *The Hebrew Christian*, 63 (1990), pp. 85-88; C. H. Wagner, Jr., "The Palestinisation of Jesus", *The Messianic Jew (And Hebrew Christian)*, 65 (1992), pp. 36-39

27 "Crimes against Christianity Bethlehem Stands as Monument to Israeli Destruction", at: http://www.jerusalemities.org/crimes/crimes_against_christianity/37.html

28 http://www.torontoareamennonites.ca/danforth/dmc_notes/witmer12.htm

29 ראו, למשל: M. Al-Siryani, "The Bible and the Israeli Claims to the Holy Land", at: <http://www.al-bushra.org/promisedland/majdi.html>

30 השו: M. Simon, *Verus Israel, A Study of the Relations between Christians and Jews in the Roman Empire*, London 1996

31 www.hcef.org/foundation/about/index.html

32 ריאיון ברומא (8 באוקטובר 2002) עם הנזירה המלכיתית א' שביקשה להישאר בעילום שם.

33 N. Ateek, "Putting Christ at the Centre: The Land from a Palestinian Christian Perspective", L. Loden, P. Walker & M. Wood (eds.), *The Bible and the Land*, Musalaha, Jerusalem 2000, p. 57

ראו גם: www.sabeel.org

הראשונה נמצאו "ערבים" בזמן צליחת רוח הקודש (מעשי השליחים ב, 11).⁴¹ לפי פרשנות זו, רק כנסיית הגויים (הערבית) בארץ שמרה על רצף היסטורי בין הנהר לים, בניגוד ל"קהילת הנימולים" של חסידי ישוע הראשונים, שעזבו את מכורתם. תאולוגיה זו בעצם מרוקנת את הברית החדשה מיהודיותה האקטואלית, ומבטלת גם את הקשר בין היהודים המשיחיים בני זמננו לבין כנסיית הנימולים הקדומה. אף העמדה הפרו-ציונית המוצהרת של היהודים המשיחיים והמעורבות היום-יומית שלהם במפעל הציוני היו לצנינים בעיני ראשי הכנסייה הפלשתינית. אמונת היהודים המשיחיים במימוש הציונות התנ"כית מהווה קושי בולט עבור הפלשתינים הנוצרים.⁴² לאחרונים יש אפוא בעיה "קיומית" ביחס ליהודים חסידי ישוע, במיוחד נוכח הניסיון של היהודים המשיחיים להחזיר לעצמם מעמד של בכורה וייחודיות תאולוגית בקרב כלל המאמינים בישוע בארץ ובעולם.⁴³

רשת-קשר ערבית: חיבור בין הנצרות לאסלאם

הפלשתינים הנוצרים והפלשתינים המוסלמים משתפים פעולה באמצעי התקשורת בכל מה שנוגע למטרותיהם הלאומיות. לדברי מיטרי ראחב, "בדיוק כפי שהערבים הנוצרים הם חלק בלתי נפרד מהעולם הערבי המוסלמי, הם גם חלק בלתי נפרד מהעולם הנוצרי".⁴⁴ הדברים נאמרו בסדר הזה. למרבה הפלא ראחב גם טוען ש"האסלאם כלול גם הוא בקונטקסט היהודי-נוצרי, במישור התאולוגי וההיסטורי".⁴⁵ בהתבטאות זו נקשר האסלאם אל מורשת כתבי הקודש של היהודים והנוצרים, וזאת באמצעות תיאור אלוהי המקרא שעומד לצדם של "הפלשתינים הנדכאים והחלשים". אפס, כל זאת מתוך התעלמות גמורה מכך שרעיון הג'יהאד והפעילות האלימה מעוגנים באושיות האסלאם.⁴⁶

הסולידריות הלאומית הערבית וההזדהות הפן-ערבית הן גורם מרכזי ביותר במערכת היחסים של הפלשתינים הנוצרים עם הפלשתינים המוסלמים. בחוגים הערביים מדובר על "ערבים" כמכנה משותף רחב יריעה – מארצות המגרב ועד המפרץ הפרסי. ערביות זו, גם בלבשה הנוצרית, מזדהה בראש ובראשונה עם החברה המוסלמית בכללותה, ומאפשרת לדוברי הכנסייה הפלשתינית לתקוף כנסיות במערב שאוהדות את ישראל

ואת היהודים.⁴⁷ תקיפת הכנסיות שאוהדות את היהודים ואת מדינת ישראל נראית טבעית לחלוטין במסגרת הערביות הזו. כך, למשל, ההגמון היווני-אורתודוקסי עטאללה חנא (Atalla Hanna) קרא לאחרונה לשיתוף פעולה מוסלמי-נוצרי נגד המלחמה בעירק, ולא שכח לשבח את המתאבדים, שאותם הוא כינה "גיבורים ערבים".⁴⁸ הכומר המתודיסטי אלכס עוואד (Alex Awad) ואחרים מתייחסים אל עצמם כאל "מגיני המוסלמים והאסלאם". עוואד, למשל, קורא תיגר על "הדעות הקדומות" של הנוצרים במערב בנוגע למוסלמים, ומזכיר את הצלבנים האנטי-מוסלמים מימי הביניים.⁴⁹ וכך, למרבה האירוניה, הפלשתינים הנוצרים משמשים מקדמי מכירות של האסלאם ברחבי העולם.

צריך להדגיש גם את הקרבה הרעיונית של "תאולוגיית החילוף" בעולם הנוצרי לתאולוגיה דומה בעולם המוסלמי. בשעה שבכנסייה קיימת הדוקטרינה שלפיה הנצרות תפסה את מקומו של עם ישראל, גם באסלאם קיימת התפיסה שלפיה דת מוחמד תפסה את מקומה של היהדות.⁵⁰ יוצא אפוא ש"תאולוגיית החילוף" הנוצרית משרתת את התאולוגיה האסלאמית בנוגע לתפיסת מקומה של היהדות, או לכל הפחות מועילה לה מאוד.⁵¹

סיכום

הכנסייה האלקטרונית רואה בפרט המבודד בביתו יעד קל ל"דוכן המטיפים הממוחשב", במיוחד כשהפרט נמצא אי שם "לבדו בהמון", מנותק מכל מסגרת קבוצתית. גם תנועות שחרור פוליטיות בעולם השלישי ותנועת האקומניות (Ecumenism) בכנסייה העולמית סופגות בקלות יתרה את התעמולה האנטי-ציונית והאנטי-ישראלית של הנצרות הפלשתינית. "זירת האינטרנט" של המאה ה-21 אינה מעלה רק אסוציאציות הנוגעות למות הקדושים הראוותני של ימי קדם, אלא גם מטפחת "תרבות של שנאה", כפי שמתארת זאת ההיסטוריונית בת-יאור.⁵² תעמולה זו כוללת מנגנון המעודד משוב נרחב: מכתבים לעורך, הפגנות אנטי-ישראליות וביקורי תמיכה באתרים פלשתיניים, ביניהם המוקטעה ברמאללה ומחנות הפליטים. מעבר לגיוס אהדה עולמית, יש למנגנון זה גם השלכות כלכליות, שכן הוא מאפשר לפלשתינים לגייס תרומות. מצד אחד

47 Arab Christian Clergyman against Western Christians, Jews and Israel, in: Inquiry and Analysis Series, MEMRI, May 1, 2002, No. 93, at: <http://www.memri.org>; <http://www.via-dolorosa.net/christia.htm>

48 A. Hanna, "Israel ist der Groesste ראו גם: Caspari Center Media Review, no.2 (January 2003), p. 2, Satan", *Israel Heute*, no. 294 (Februar 2003), p. 11

49 A. Awad, "Muslims are our Neighbors", at: <http://mennonitechurch.ca/news/jerusalemletter> (Oct.2002)

50 באשר למחלוקת התאולוגית של האסלאם עם היהדות ראו: ל' הולצמן וא' שלוסברג, "הפולמוס המוסלמי-היהודי בעת החדשה והשתקפותו בספר חקאיק קראניה חול אלקציה אלפלסטיניה", היסטוריה, 10 (אלול תשס"ב), עמ' 129-161.

51 ראו, למשל: F. R. de Gasperis, sj, "Interreligious Dialogue in Jerusalem", at: <http://www.etrfi.com/Article.htm>

52 Bat Yeor, "Culture of Hate", *National Review Online*, August 2, 2002, at: <http://www.nationalreview.com/comment-yeor080202.asp>

G. Nerel, "Rome in Jerusalem: The Pope, the Jews and the Gospel in Israel", *Mishkan*, 32 (2000), pp. 74-77, at: www.caspari.com

42 באשר להשתקפותה של תפיסה זו במסגרת ארגון "מוסאלחה" (Musalaha) שעוסק ב"ריצוי בין ערבים ויהודים המאמינים בישוע", בהנהגת סלים מונאיר, ראו: T. Sadan, "Choosing the Chosen and Winnowing the Wheat", at: <http://www.ldolphin.org/winnow.html>

43 כמו כן ראו: 12: <http://www.comeandsee.co.il/categories.php?op=newindex&catid=12>; מגמות ותמורות בעיצוב זהות עצמי, עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשנ"ז, עמ' 183-197; השו"ג: ע' עיר-שי, "כנסיית ירושלים: מכנסיית נימולים לכנסיית גויים", י' צפריר וש' ספראי (עורכים), ספר ירושלים, התקופה הרומית והביזאנטית (70-638), ירושלים תשנ"ט, עמ' 61-114.

44 M. Raheb, *I am a Palestinian Christian*, Mineapolis 1995, p. 10

45 שם, עמ' 60, וכן ראו: M. Raheb, "Biblical Interpretation in the Israeli-Palestinian Context", T. Elgvin (ed.), *Israel and Yeshua*, Jerusalem 1993, p. 113

46 ראו: 78: M. Benhayim, "Review on Israel and Yeshua", *Mishkan*, 20 (1994), p. 78

התעמולה הזו מרחיקה תיירים מאתרים ישראלים, ומצד אחר היא מכוונת את התיירות הצליינית רק למקומות הרצויים לפלשתינים.⁵³ המתבונן מהצד עשוי להתרשם שהכנסייה באינטרנט היא בסך הכול קהילייה "וירטואלית", ושהסכנה הטמונה בתעמולה שהיא מייצרת היא גם "וירטואלית". אבל זוהי טעות. האמת היא שלכנסיית האינטרנט, שמהווה גם מוקד שיווקי, יש השפעה עצומה ומכרעת, שכן היא מעצבת מדי יום ביומו את דעת הקהל בתחום הרוחני ובחיי היום-יום.⁵⁴

מעניין גם להשוות בין התופעה של גלי אנטיוניות ברחבי העולם לבין גלי האנטיפאדה הערבית נגד היהודים החיים בארץ ישראל. למעשה, אנטיפאדה אל-אקצא (2000-2003) איננה הגל השני של טרור ערבי בארץ, אחרי האנטיפאדה "הראשונה" (1987-1993). כבר בשנות ה-20 וה-30 של המאה שעברה פרצו בארץ גלים דומים של פרעות מצד הערבים ביהודים, והיו עדויות לשיתוף פעולה "אסטרטגי" בין המוסלמים לנוצרים בקרב הערבים הפלשתינים בארץ. תופעה זו איננה בגדר חידוש. למשל, במהלך הפרעות הערביות שפרצו ביפו בשנת 1921, כשהערבים זרעו טרור אימתני בקרב האוכלוסייה היהודית בעיר, כתב מיסיונר אנגלי באחד הדיווחים שלו ללונדון את הדברים האלה: "ערביי יפו, המכנים את עצמם נוצרים, פועלים כאיש אחד עם המוסלמים לשפוך דם יהודי..."⁵⁵

הפלשתינים הנוצרים בימינו פועלים כ"מיסיונרים באינטרנט", ומפיצים ברבים את "הבשורה" עתיקת הימים של הנצרות לגבי "ישראל שבכנסייה" במקום עם ישראל שבארצו. אלא שבשורה זו עוטה עתה אדרת אלקטרונית חדשה. החידוש בימינו הוא שיתוף הפעולה בין ערבים נוצרים לבין ערבים מוסלמים על בסיס של תאולוגיה משותפת.⁵⁶ לנגד עינינו מתגלה שילוב מוזר בין התחייה המודרנית של המרקוניזם (marcionism) הנוצרי הקדום, התולש את התנ"ך מכתבי הקודש ומסלק מהם השפעות יהודיות,⁵⁷ לבין התאולוגיה האסלאמית ששואפת לתפוס את מקומה של היהדות. שילוב תאולוגי נוצרי-מוסלמי זה מוסיף שמן מיוחד למדורת האנטיוניות הערבית. זאת ועוד, במבט השוואתי, התופעה שנדונה כאן מזכירה את הז'אנר של כתיבה היסטורית-פולמוסית שהיא "היסטוריה-שכנגד" (counter-history), דהיינו יצירת נרטיב שייעדו לעוות את תדמיתו ואת זהותו של היריב, כהסברו של ההיסטוריון המנוח עמוס פונקנשטיין. מצב זה נראה גם, למשל, בפולמוס הדתי בין יהודים לנוצרים. אולם

53 השו: "The Promised Land: Palestine and Israel", N. Ateek & M. Prior (eds.) *They Came and They Saw*, London 1999 כמו בן ראו בהקשר לסמיר קפיטי (Samir Kafity), לשעבר הבישוף האנגליקני הפלשתיני בירושלים במסגרת www.google.com

54 השו, למשל: M. Phillips, "Christians who Hate the Jews", *The Spectator*, 16 Feb. 2002, כמו בן ראו: www.melaniephillips.com

55 A. C. Martin, "Report", *Jewish Missionary Intelligence*, 11, (November 1921), p. 164
56 השו: M.R. Wilson, *Our Father Abraham-Jewish roots of the Christian Faith*, Michigan 1989, pp. 107-110

57 מרקיון (Marcion) הוצא מהכנסייה במאה השנייה לספירה עקב ביקורתו על אלוהי ישראל ודחייתו את קדושת ספרי המקרא, המקובלת על הכנסייה. ראו: ד' פלוטר, "מרקיון", האנציקלופדיה העברית, כד, עמ' 504. וראו גם: "Marcion", *The Oxford Dictionary of the Christian Church*, London-Oxford 1974, p. 870

מסתבר שככל שבעל הפולמוס מתאמץ לשלול את יריבו בהיסטוריוגרפיה שלו, כך הוא נאלץ להעניק לו מקום משמעותי בתפיסת עולמו. עם זאת, בסופו של דבר ההיסטוריה-שכנגד עתידה לשלול גם את זהותם של מעצביה. "הרס עצמי זה הוא מחויב המציאות ולו מפני שמי שבדה זהות שכנגד עבור האחר, זהותו העצמית תלויה כל כולה בשלילת האחר."⁵⁸

ולסיום, כיצד מגיבים הגורמים הרשמיים על תופעת האנטיוניות והאנטיויהודיות בתאולוגיה של הנוצרים הפלשתינים? הן הכס הקדוש בוויטיקן, הן הארכיבישוף של קאנטרברי והן הפדרציה הלותרנית העולמית (Lutheran World Federation), כמו גם מועצת הכנסיות העולמית (World Council of Churches) שותקים נוכח התעמולה האנטיונית בנצרות הפלשתינית. ראשי גופים נוצריים אחרים, כגון "אגודת גברים נוצרים צעירים" (YMCA - Young Men's Christian Association) אף תומכים בגלוי בתעמולה האנטיויהודית של הנצרות הפלשתינית.⁵⁹ ראשי הממסד הכנסייתי בעולם אינם מתייצבים חד-משמעית נגד הגילויים האנטיוניותיים והאנטיושימיים. למעט כמה הערות צדדיות וכתובת מאמרים שוליים, הם אינם יוצאים בלשון ישירה ותקיפה נגד התופעה. לא ייתכן שהתירוץ העיקרי שלהם, שלפיו הם "דואגים לענייניהם של הנוצרים בארצות האסלאם", יאפשר להם להתעלם מהתקפות "נוצריות" אלה על ישראל.⁶⁰

58 ג' כהן, "אורו האיש: ישו הצלוב, זיכרון יהודי והיסטוריה-שכנגד", זמנים, 68-69 (סתיו-חורף 2000-1999), עמ' 27-12. כמו בן השו: י' דן, "מדינת ישראל כתופעה תיאולוגית", תכלת, 15 (סתיו התשס"ד/2003), עמ' 71-88.

59 M. Freund, "YMCA Compares Israeli Actions to Crucifying Jesus", *The Jerusalem Post*, February 16, 2003

60 השו: V. Mordecai, "Arab Christians in the Holy Land", *Israel Today*, 51 (April 2003), p. 21